

DOI: 10.21564/2786-7811.1.319577

ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ ЗА СТАТТЕЮ 208 КПК УКРАЇНИ У ВИПАДКАХ ТРИВАЮЧИХ ЗЛОЧИНІВ: ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ПРАКТИЧНІ ВИКЛИКИ

Гнатюк Андрій Юрійович,
асистент кафедри кримінального права та кримінально-правових дисциплін
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ORCID: 0000-0003-0780-2957
E-mail: andreynatyk13@gmail.com

Анотація. Стаття присвячена аналізу правових аспектів затримання осіб без ухвали слідчого судді за статтею 208 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) у випадках вчинення триваючих злочинів. В роботі встановлено, що чинне законодавство дозволяє затримання лише у випадках вчинення злочину, замаху на нього або відразу після його завершення. Проте таке формулювання створює правову колізію при триваючих злочинах, оскільки момент їх закінчення та фактичного припинення не завжди співпадають.

Стаття звертається до європейських стандартів затримання особи з метою їх застосування при формуванні змін до кримінально-процесуального законодавства України.

У статті розглядаються наукові підходи та судова практика щодо визначення триваючого злочину. В роботі аналізуються різні позиції, зокрема судові рішення, які вказують, що триваючий злочин може вчинятися безперервно протягом значного проміжку часу, а його завершення настає після припинення протиправної діяльності.

У статті підкреслюється, що недостатнє законодавче регулювання понять «триваючий злочин» та «безпосередньо після вчинення злочину» створює проблеми у застосуванні статті 208 КПК України, оскільки не завжди можливо

визначити момент, коли особа перебуває у стані вчинення злочину. Пропонується внести зміни до законодавства, щоб розширити можливість затримання без ухвали судді у випадках продовження триваючого злочину. Зокрема такі зміни позитивно вплинуть на можливість уникнути порушення прав підозрюваних та підвищити ефективність правозастосування.

В науковій статті констатується потреба чіткішого визначення правових підстав для затримання осіб, які вчиняють триваючі злочини, а також вдосконалення законодавчого регулювання, щоб забезпечити баланс між правами особи та інтересами суспільної безпеки та надаються пропозиції щодо такого вдосконалення, зокрема шляхом доповнення ст. 208 КПК України з можливістю врегулювання затримання особи після закінчення триваючого злочину але до моменту його завершення.

Ключові слова: триваючий злочин, затримання особи, закінчення злочину, завершення кримінального правопорушення, припинення злочину, переривання злочину.

DETENTION OF A PERSON UNDER ARTICLE 208 OF THE CRIMINAL PROCEDURE CODE OF UKRAINE IN CASES OF ONGOING CRIMES: LEGAL ISSUES AND PRACTICAL CHALLENGES

Andrii Yu. Hnatiuk,

Assistant Professor at the Department of Criminal Law and Criminal Law Disciplines
Poltava Law Institute Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: 0000-0003-0780-2957

E-mail: andreygnatyk13@gmail.com

Summary. This article is dedicated to the analysis of the legal aspects of detaining individuals without a judge's ruling under Article 208 of the Criminal Procedure Code of Ukraine (hereinafter – CPC of Ukraine) in cases of ongoing crimes. The study establishes that the current legislation allows detention only in cases of committing a crime, attempting it, or immediately after its completion. However, such

wording creates a legal conflict in cases of ongoing crimes, as the moment of their completion and actual cessation do not always coincide.

The article refers to European standards of detention in order to apply them when formulating amendments to the criminal procedure legislation of Ukraine.

The article emphasizes that insufficient legislative regulation of the concepts of "ongoing crime" and "immediately after the commission of a crime" creates problems in applying Article 208 of the CPC of Ukraine, as it is not always possible to determine the moment when an individual is in the process of committing a crime. Changes to the legislation are proposed to expand the possibilities for detention without a judge's ruling in cases of ongoing crimes. Such amendments would positively influence the ability to avoid violations of the rights of suspects and enhance the effectiveness of law enforcement.

The scientific article states the need for a clearer definition of the legal grounds for detaining individuals committing ongoing crimes, as well as the improvement of legislative regulation to ensure a balance between individual rights and public safety interests. Suggestions are provided for such improvement, particularly by supplementing Article 208 of the CPC of Ukraine to allow for the regulation of detaining an individual after the conclusion of an ongoing crime but before its completion.

Keywords: ongoing crime, detention of an individual, completion of a crime, termination of criminal offense, cessation of a crime, interruption of a crime.

Постановка проблеми. Затримання особи без ухвали слідчого судді може застосовуватись у виключних випадках, таких як затримання особи під час вчинення злочину або безпосередньо після його вчинення. Проте таке формулювання викликає певну правову колізію стосовно триваючих злочинів, момент закінчення та завершення яких не співпадають у часі. Правоохоронні органи керуються моментом закінчення такого злочину, проте слідуючи правовій аналогії обчислення строків давності, то варто враховувати момент

завершення злочину, що в останньому випадку взагалі унеможлиблює застосування ст. 208 КПК України при затриманні осіб в триваючих кримінальних правопорушеннях.

Стан опрацювання обраної проблематики, аналіз останніх публікацій та досліджень. В кримінально-правовій доктрині наявні напрацювання, що досліджують триваючі злочини, їх поняття ознаки, серед них наукові розробки О.В. Ободовського, зокрема дисертаційна робота та монографія, яка комплексно розглядає питання триваючих злочинів, частково в своїх роботах це питання розглядають Т.М. Данилюк, О.І. Плужнік та інші. Іншу сторону окресленої проблематики – процедуру затримання особи за статтею 208 КПК України в своїх наукових роботах окреслюють Ю.В. Лук'яненко, К.Л. Бугайчук, О.В. Федосова, Г.К. Тетерятник та інші. Проте у вітчизняній кримінально-правовій доктрині комплексно питання застосування статті 208 КПК України при триваючих злочинах не розглядалось.

Метою статті є комплексний аналіз судової практики, національної доктрини для вироблення стратегії подолання вищевказаних колізій в національному кримінальному законодавстві.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, в межах розгляду даної теми варто зосередитись на визначенні триваючого злочину. Зважаючи на відсутність законодавчої дефініції згаданого поняття, пропонуємо розглянути деякі правозастосовні напрацювання з цього питання.

В ухвалі Орджонікідзевського районного суду м. Харкова у справі № 644/6282/18 від 03 червня 2019 року триваючий злочин визначається як діяння, що полягає у суспільно небезпечному вчинку особи, пов'язаному з тривалим невиконанням покладених на неї обов'язків, які вона має виконувати під загрозою кримінальної відповідальності. Такий злочин характеризується безперервним вчиненням протиправного діяння протягом певного періоду часу, коли об'єктивна сторона злочину «розтягнута» у часі або проявляється в

одноразовій дії чи бездіяльності, що супроводжується постійним злочинним станом винної особи [1].

Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду в постанові по справі №353/999/23 від 09 вересня 2024 року визначає триваюче кримінальне правопорушення як кримінальне правопорушення, яке може безперервно вчинятися на стадії закінченого його складу протягом певного (достатньо великого) проміжку часу [2].

Пропонуємо для цілей даної статті визначити триваючий злочин як правопорушення, що починається з вчинення протиправної дії або бездіяльності та продовжується у часі шляхом підтримання злочинного стану особи. Такий злочин триває до моменту його припинення за волею особи, примусового зупинення або настання обставин, що перешкоджають подальшому вчиненню цього діяння.

Стаття 5 Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р., визначає, що ніхто не може бути затриманий або позбавлений волі інакше, ніж на підставах і в порядку, встановлених законом [3]. Відповідно до положень підпункту «с» пункту 1 цієї статті, затримання або арешт вважаються законними, якщо вони здійснені з метою передачі особи компетентним органам за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні правопорушення, або коли це вважається обґрунтованим та необхідним для запобігання вчиненню нового правопорушення або уникненню відповідальності після його вчинення [4].

Механізм, визначений статтею 208 Кримінально-процесуального кодексу України, передбачає можливість затримання особи у випадках якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин; якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину,

віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України; якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні злочину, передбаченого статтями 255, 255-1, 255-2 Кримінального кодексу України [5].

Пропонуємо зупинитись на кожній підставі та з'ясувати її застосовність у випадку вчинення триваючого злочину.

1. особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення. У випадку, якщо ми розглядаємо триваючий злочин, то вчинення замаху на його вчинення не є достатньою підставою вважати його триваючим, особливо у випадку якщо такий злочин вчиняється у формі бездіяльності. Момент такого затримання має співпадати з замахом на вчинення злочину або безпосереднім його вчиненням, проте в триваючому злочині момент його вчинення і момент його вчинення залишається в минулому. За загальним правилом початком кримінального правопорушення, у тому числі триваючого, є початок виконання об'єктивної сторони його складу.

Момент, з якого кримінальне правопорушення вважається закінченим, і момент фактичного припинення протиправних дій при триваючих кримінальних правопорушень не співпадають. Закінчення триваючого кримінального правопорушення - це такий етап у вчиненні суспільно небезпечного діяння, починаючи з якого воно містить усі ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого відповідною статтею (частиною статті) Особливої частини КК України. Враховуючи, що для затримання за ст. 208 КПК України важливим факт безпосереднього вчинення або завершення злочину, для триваючих правопорушень це положення стає проблематичним. Фактично, достатньо складно визначити момент, коли особа саме «вчиняє» злочин, адже його протиправна поведінка є розтягнутою у часі, і момент її «застання» на місці злочину стає умовним. Через цю правову невизначеність, застосування ст. 208 КПК до триваючих злочинів може призвести до порушення прав підозрюваного,

оскільки затримання відбувається без чітко обґрунтованої підстави щодо моменту вчинення протиправного діяння.

2. якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин.

Законодавче формулювання «безпосередньо після вчинення злочину» та «щойно вчинила злочин» вказує на те, що злочин є вже завершеним, а затримання відбувається одразу після цієї події. Розглядаючи момент закінчення триваючого кримінального правопорушення можемо розглянути його на прикладі статті 263 Кримінального кодексу України. Частина перша визначає кримінальну відповідальність за носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу [6]. Відповідно до вимог чинного законодавства носіння такої зброї є можливим за наявності відповідного дозволу, а тому злочин вважається закінченим з моменту набуття та переміщення або зберігання такої зброї. При цьому важко уявити обставини, за яких особу буде затримано в перші секунди зберігання або носіння такої зброї, а тому затримання з підстави п. 2 ч. 1 ст. 208 КПК видається неможливим, оскільки лише в такому випадку затримання відбуватиметься «безпосередньо після» вчинення такого злочину [5].

3. якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України. Корупційні злочини за своєю сутністю є одиничними злочинами та не можуть вчинятися шляхом бездіяльності, а тому до триваючих не належать. З огляду на це, розгляд даної підстави в межах цього дослідження є не доцільним.

4. якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні

злочину, передбаченого статтями 255, 255-1, 255-2 Кримінального кодексу України. Відповідні статті Кримінального кодексу регламентують кримінальну відповідальність за створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній, встановлення або поширення злочинного впливу та організація, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці). З перелічених кримінальних правопорушень триваючим злочином можуть визначатись керівництво злочинною організацією, а також участь в ній. Моментом початку такого злочину є вступ до злочинної організації, або початок її керівництва, з цього ж моменту злочин і вважається закінченим, що по суті утворює конструкцію триваючого злочину та надає можливість для затримання осіб без ухвали слідчого судді. Такий злочин триває під час всього періоду участі особи в злочинній організації або керівництва нею, зважаючи на постійну суспільну небезпеку. Відповідно до пункту 4 частини 1 статті 208 КПК України, затримання особи без ухвали слідчого судді можливе, якщо існують обґрунтовані підстави вважати, що підозрювана особа може втекти з метою уникнення кримінальної відповідальності. Для триваючих злочинів це положення особливо актуальне, оскільки особа продовжує вчиняти злочин, і, отже, існує підвищений ризик її втечі для уникнення відповідальності. Такий ризик може бути обґрунтований як наявністю інформації про спроби втечі або підготовку до цього, так і іншими обставинами, які свідчать про бажання уникнути затримання чи судового переслідування. У ситуаціях, коли особа активно бере участь у діяльності злочинної організації або керує нею, затримання може бути необхідним для негайного припинення злочинної діяльності, а також для забезпечення можливості подальшого розслідування та притягнення до кримінальної відповідальності всіх учасників злочинної групи. Така можливість затримання без ухвали суду спрямована на ефективне запобігання ризику втечі та припинення злочинної діяльності.

Отже, застосування цієї підстави для затримання без ухвали слідчого судді є виправданим у випадках триваючих злочинів, оскільки воно забезпечує оперативне реагування правоохоронних органів та захист громадської безпеки.

Проте основна колізія полягає у моменті закінчення триваючого злочину та моменті його припинення. Судова практика не знаходить єдності з цього питання. Ізмаїльський міськрайонний суд Одеської області в ухвалі по справі № 946/4718/23 від 10 вересня 2024 року визначає, що для цього виду злочинів характерним є неспівпадіння моменту закінчення складу злочину і моменту фактичного завершення протиправних дій. У поняття «час вчинення триваючого злочину» має включатися увесь проміжок часу, протягом якого особа безперервно вчиняла триваюче діяння на стадії закінченого злочину.

Завершення триваючого злочину це день його припинення за волею або всупереч волі винного, в тому числі викриття особи у вчиненні злочину. Початком продовжуваного злочину є вчинення особою певної дії або бездіяльності, що підпадає під ознаки певної статті (частини статті) КК, а ось завершеним воно є тоді, коли особа перестає знаходитись у злочинному стані.

Завершення (припинення) триваючого злочину може мати місце з різних причин як об'єктивних так і суб'єктивних. Об'єктивні причини завершення продовжуваного злочину не залежать від волі винного. Це, наприклад, затримання співробітниками поліції особи, що вчиняє злочин, і, як наслідок, припинення його вчинення. Суб'єктивні причини залежать від волі винного [7].

При цьому Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду в постанові по справі №353/999/23 від 09 вересня 2024 року передбачає, що закінчення триваючого кримінального правопорушення - це такий етап у вчиненні суспільно небезпечного діяння, починаючи з якого воно містить усі ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого відповідною статтею (частиною статті) Особливої частини КК [2].

Таким чином, постає питання застосування понять «безпосередньо після вчинення злочину» та «щойно вчинила злочин» в аспекті моменту з якого

обраховується цей період з моменту закінчення кримінального правопорушення чи з моменту його завершення.

Користуючись методом аналогії, логічно звернутись до порядку обрахування строків давності триваючого злочину. У вищезгаданій постанові по справі №353/999/23 від 09 вересня 2024 року зазначається, що днем початку перебігу строку давності притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення триваючого кримінального правопорушення є день припинення або переривання вчинення особою відповідного триваючого суспільно небезпечного діяння. Припинення триваючого злочину відбувається за волею особи, а переривання за волею зовнішніх факторів (таких як затримання), проте в даному випадку не можливо вважати таке затримання правомірне, з урахуванням вимог статті 208 КПК України.

З огляду на вищезазначене на практиці часто відбувається підміна понять закінчення злочину та завершення (затримання особи з вогнепальною зброєю без відповідних дозвільних документів – відбувається на моменту закінчення триваючого злочину, проте сам злочин не є завершеним і завершається самим моментом затримання).

З метою вдосконалення законодавчого регулювання доцільно внести зміни до статті 208 КПК України, чітко визначивши, що затримання без ухвали слідчого судді можливе також у випадку продовження триваючого злочину, коли очевидно, що злочинні дії ще не припинилися. Також слід встановити, що поняття «безпосередньо після вчинення злочину» може включати весь період триваючого злочину, оскільки він має постійний характер до моменту фактичного припинення.

Висновки та пропозиції. Загалом недостатнє законодавче регулювання поняття триваючого злочину створює колізійність застосування положень ст. 208 КПК щодо можливості затримання особи без ухвали слідчого судді, оскільки момент закінчення та завершення злочину є розтягнутим у часі та тлумачиться лише судовою практикою. При цьому правоохоронні органи підміняють ці

поняття та ототожнюють їх. На нашу думку, внесення змін до ст. 208 КПК України зможе врегулювання питання затримання під час вчинення триваючих злочинів з моменту їх закінчення. Крім того змін потребує і Кримінальний кодекс України в частині врегулювання поняття триваючих злочинів та моменту його закінчення і завершення, що закріпить чітку правозастосовну позицію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ухвала Ордонікідзевського районного суду м. Харкова у справі № 644/6282/18 від 03 червня 2019 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82154651> (дата звернення: 26.10.2024).
2. Постанова Об'єднаної палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду в постанові по справі №353/999/23 від 09 вересня 2024 року URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121665608> (дата звернення: 26.10.2024).
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 26.10.2024).
4. Лук'яненко Ю. В. Міжнародні правові стандарти затримання особи у кримінальному судочинстві. *Форум права*. 2016. № 1. С. 174–179.
5. Кримінально-процесуальний кодекс України : Кодекс України від 28.12.1960 № 1001-05 : станом на 19 листоп. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text> (дата звернення: 26.10.2024).
6. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 7 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 22.10.2024).
7. Ухвала Ізмаїльського міськрайонного суду Одеської області по справі № 946/4718/23 від 10 вересня 2024 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 22.10.2024).